

Αποστολος Πιερρής

ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΓΑΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ του Δήμου Μεγαρέων

ΕΓΚΑΙΝΙΑ

Την Τετάρτη 17 Απριλίου και ώρα 7 μ.μ., στο Δημαρχείο των Μεγάρων,
θα γίνουν τα Εγκαίνια του νεοσύστατου

Κέντρου Μεγαρικών Μελετών.

Το Κέντρο φέρει τον χαρακτηριστικό υπότιτλο και αποτελεί

***«Ινστιτούτο Ερευνών Πολιτισμού, Φιλοσοφίας, Ιστορίας
και Πολιτικής Επιστήμης της Πόλεως των Μεγάρων».***

Στην εναρκτήριο εκδήλωση ο Δήμαρχος Μεγαρέων Γρηγόρης Σταμούλης και εγώ ως Διευθυντής του Κέντρου θα παρουσιάσουμε το εγκαίνιαζόμενο καινοτόμο Κέντρο για την συστηματική έρευνα της Μεγαρικής ταυτότητας.

Θα μιλήσουμε για την φύση, τον σκοπό και την εμβέλεια του Ιδρύματος, για το έργο του, καθώς και για την σημασία και τον ρόλο του στην στρατηγική ανάπτυξης της πόλης.

Θα ανακοινωθεί επίσης το σχέδιο δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου και θα εξειδικευθούν οι πρώτες δρομολογημένες δράσεις του για τους επόμενους δώδεκα μήνες.

Την Εκδήλωση θα κλείσει ομιλία μου, ενδεικτική του χαρακτήρα του Κέντρου, με θέμα:

Η Μεγαρική Ιδιαιτερότητα και οι Μεγαρικοί Συγγραφείς

Θα επακολουθήσει συζήτηση.

Τα Μέγαρα αποτελούν λόγω της πολλαπλής ιδιαιτερότητάς τους σημαντικό κρίκο στην αλυσίδα μεγάλων κέντρων Δωρικότητας και Απολλώνιας θρησκευτικότητας. Ένας κύκλος τέτοιων εστιακών σημείων περιβάλλει την Πελοπόννησο και την Στερεά Ελλάδα, την Πελοπόννησο και την «Ευρώπη» του Ομηρικού Ύμνου εις Απόλλωνα (νν. 250-1). Σπάρτη – Ναός Επικουρίου Απόλλωνος (Φιγάλεια) – Ολυμπία – Θέρμος – Δωρίς (μητρόπολις) - Δελφοί – Θήβαι και η πολυαπολλώνιος Βοιωτία – Μέγαρα. (Τόξο στα ανατολικά του Κύκλου επισυνάπτεται περιβάλλοντάς τον: Εύβοια – Αττική – Κυκλάδες). Ένα πρώτο δίκτυο Κέντρων Δωρικών και Απολλώνιων Μελετών σε νευραλγικά σημεία των αρχαίων τόπων του Κύκλου θα ερευνά τα γεγονότα και το νόημα της χρυσής σειράς, θα αναλύει και εμβαθύνει στην Δωρική, ηπειρωτική, ορεοπλαστική ουσία του κλασσικού Ελληνισμού. Τα Μέγαρα έχουν την τιμή της προτεραιότητας να ηγούνται στην πραγμάτωση της όλης ιδέας.

Η αρχή της τοπικότητας είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό στοιχείο του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ο κλασσικός

Ελληνισμός συνίσταται ουσιαστικά στο Απολλώνιο πνεύμα διαποικιλλόμενο τοπολογικά κατά τον ιδιαίτερο χαρακτήρα κάθε χωρολογικής ενότητας. Η ίδια η γεωγραφία, το μικροκλίμα, η χλωρίδα και πανίδα, διαφοροποιούνται σημαντικά από τόπο σε τόπο, έτσι ώστε να αναδεικνύεται αλλιώτικη φυσιогνωμία για κάθε από την ίδια την φύση οριζόμενη περιοχή, μια διακριτή προσωπικότητα της κάθε μικρογεωπολιτικής ενότητας. **Αυτή η φυσική διαφοροποίηση γεννά ποικιλόμορφη πολιτισμική ταυτότητα στον Ελλαδικό χώρο. Η ιστοριοπολιτική κατανομή του χώρου σε πόλεις και κοινότητες έχει γεωγραφική θεμελίωση και πολιτισμική έκφραση.**

Τα Μέγαρα στην αρχαία εποχή, ως οριακή πόλη στο μεταίχμιο του Δωρικού προς το Αττικό, και έτσι προς το οριακό του Ιωνικού από την άλλη μεριά, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την κατανόηση του χωρολογικά διαρθρωμένου πολιτισμικού πεδίου του Ελληνισμού.

Αντιγράφω απόσπασμα από το Στρατηγικό Πλάνο του Κέντρου που συντάξα:

«Άξων αναφοράς η μελέτη του Μεγαρικού “χαρακτήρα” στην ιστορία και τον πολιτισμό κατά την κλασική αρχαιότητα.

• • •

Τα αρχαία Μέγαρα παρέχουν ένα προνομιούχο πεδίο βασικής έρευνας για την ουσία του κλασσικού Ελληνισμού. Τα ακόλουθα σημεία στοιχειοθετούν αυτήν την προνομιακή θέση αποτελώντας για αυτόν τον λόγο και την καίρια θεματική των Μεγαρικών Μελετών.

1) Τα Μέγαρα παρουσιάζουν σαφή διαστρωμάτωση των τριών θεμελιωδών συστατικών και χρονολογικών συνιστωσών του πολιτισμού της αρχαιότητας:

α) Λελεγικό-Πελασγικό στρώμα (Καρ, τα Μέγαρα της Δήμητρας)

β) Παρέμβαση Ισχύος (Πελοπίδες – Αχαϊκός παράγων, Αλκάθους)

γ) Δωρική Επικράτηση (Απόλλων)

Η Λελεγική παρουσία σηματοδοτεί υπολογίσιμη ομοιότητα με το Λακωνικό υπόβαθρο.

[Έχω αναλύσει σε πολλές μελέτες μου την σημασία του Πελασγικού αυτού

θεμελίου της Δωρικής υπερδομής του κλασσικού Ελληνισμού, ιδίως σε σχέση με την αρχαία Σπάρτη].

2) Επιδεικνύουν πρώιμη, και δυσανάλογη προς το γεωπολιτικό πεδίο τους και τους αρχικούς συσχετισμούς ισχύος εντός αυτού, ανάπτυξη: παράδειγμα ο εντυπωσιακός Μεγαρικός Αποικισμός.

Σημαντικό ότι τα Μέγαρα αποικίζουν ενωρίς (από τα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ.) τόσο στη Δύση (δια του Κορινθιακού, Ιόνιου – Σικελία, Μέγαρα Υβλαία, Σελινούς) όσο και στην Ανατολή (δια του Σαρωνικού, Αιγαίου, στον Εύξεινο, την αρχή των Στενών εκεί και την Προποντίδα – Χαλκηδών, Βυζάντιο, Σηλυμβρία, Μεσημβρία, Αστακός, Ηράκλεια Ποντική, Χερσόνησος Ηρακλειωτική, πιθανώς Ολβία).

[Χρησμός για την ίδρυση του Βυζαντίου No. 497 Parke – Wormell].

Από τους 12 Θησαυρούς στην Ολυμπία, μόνο δύο ανήκουν σε πόλεις της κυρίως Ελλάδας, των Μεγάρων και της Σικυώνας. Μεταξύ των λοιπών πάλι δύο οικοδομήθηκαν από αποικίες των Μεγάρων, το Βυζάντιο και τον Σελινούντα. Σε νευραλγική θέση, στην καμπή της μεγάλης στροφής της Ιεράς Οδού βρισκόταν ο Θησαυρός των Μεγαρέων στους Δελφούς.

3) Η Μεγαρική και Σπαρτιατική πλήρης γύμνωση στην 15η Ολυμπιάδα (720 π.Χ.) - Όρσιππος και Άκανθος. **Η πολιτισμική σημασία της “απο-κάλυψης” - Φιλοσοφία του Φαίνεσθαι, τέχνη της Επιφάνειας (Μορφή), Θρησκευσιολογία του Απόλλωνα** (cf. Θουκυδίδης I, 6).

[Πλήθος μελετών μου υπό έκδοση εμβαθύνουν στο νόημα της μεταφυσικής αυτής του Φαίνεσθαι, της αξιολογίας του Κάλλους, της αλήθειας της Μορφής σε οντολογικούς και υπαρξιακούς όρους. Συγκεντρωμένες σχετικές έρευνες βρίσκονται στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία, κυρίως, «Δωρικές Μελέτες»].

Ομοιότητες μεταξύ των Δωριέων της Σπάρτης και των Μεγάρων: οι πόλεις αποτελούσαν συννοικισμό **πέντε** «κωμών» και στις δύο, με ένα μάλιστα κοινό όνομα «Κυνοσουρείς».

4) Ακμή των Μεγάρων ~750-650 π.Χ. - μαζί με τη Σπάρτη. Αντιπαλότητα προς Κόρινθο, μετά προς Αθήνα. Ιστορικά δεδομένα. Αιτίες και χαρακτήρας Μεγαρικής ιδιοταυτότητας.

Το μυστήριο του απαξιωτικού Δελφικού χρησμού: αναφέρεται στα Μέγαρα, και αν ναι, γιατί και πότε; Πιθανές τριβές Μεγάρων με Μαντείο Δελφών την εποχή του Θεαγένους. Ανάλογα φαινόμενα με την Σικυώνα επί τυράννου Κλεισθένους. Χρησμός ότι οι Μεγαρείς θα ευδοκιμήσουν «ἦν μετὰ τῶν πλειόνων βουλευσονται» ερμηνεύθηκε ως εντολή να κτίσουν το βουλευτήριο περί τάφων ηρώων - πλείονες οι νεκροί. [Παυσανίας I, 43, 3-4; 42, 4].

[H. W. Parke and D. E. W. Wormell, *The Delphic Oracle*, 1956, Vol. II, *The Oracular Responses*, No.1.

J. Fontenrose, *The Delphic Oracle, Its Responses and Operations with a Catalogue of Responses*, 1978, No. Q26.

L. Andersen, *Studies in Oracular Verses: Concordance to Delphic Responses in Hexameter*, 1987, No. 1.

Cf. M. H. Hansen and Th. H. Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, 2004, p. 465a].

5) Όπως για την πολιτισμολογική διαστρωμάτωση, έτσι και για τις πολιτειακές δομές και πολιτικές εξελίξεις των αρχαϊκών χρόνων (ιδίως τέλος 7^{ου} και κατά τον 6ο π.Χ. αιώνα της Κρίσης) τα Μέγαρα συνιστούν παραδειγματικό αντικείμενο μελέτης. Η έκπτωση της Αριστοκρατίας εις Ολιγαρχία, η Τυραννία ως αντίδραση στην έκπτωση και η Δημοκρατία ως αντίδραση εις αμφότερα παρακολουθούνται με ιδιαίτερη σαφήνεια στους μεταβαλλόμενους συσχετισμούς τους. - Εδώ οι Δωρικοί δρόμοι Σπάρτης και Μεγάρων διαχωρίζονται και είναι σημαντικό να αναζητηθούν οι λόγοι. Ιδιαίτερη μελέτη χρειάζεται η Τυραννία του Θεαγένη και η αποτυχία της να σταθεροποιήσει μια πολιτειακή ισορροπία. Συγκριτική μελέτη ανάλογων φαινομένων σε Κόρινθο, Αθήνα και Λέσβο.

6) Εμβληματικό σημείο συνάντησης πολλών ερευνητικών οδών αποτελεί ο **Θέογνις**.

Η ελεγειακή ποιητικότητα (Δωρικό πνεύμα με Ιωνική συμβουλευτική μέριμνα για την προσωπική και συλλογική ζωή) ενός πολιτικά ενεργού πολίτη, με την προσοχή του στραμμένη στον τρόπο ζωής και τις αξίες του ως θεμελίου για την πορεία και το μέλλον της Πόλης, φανερώνεται εδώ με Δωρική διαύγεια, σε αντίστιξη μάλιστα προς την αντίστοιχη προσωπικότητα και ποίηση του Αιολικού Λέσβιου Αλκαίου και του Ίωνα Αθηναίου Σόλωνα. Η Δωρική ιδέα της αριστείας του Εσθλού (σε αντίθεση προς την “κακία” του Δειλού) αποκαλύπτεται κατά αρχετυπικό τρόπο στον Θέογνι μέσα στην πολιτισμική,

ιδεολογική, πολιτική και οικονομική κρίση που περνάει τον 6ο π.Χ. αιώνα ο Ελληνισμός και, παραδειγματικά, τα Μέγαρα.

[Fr. Th. Welcker, *Theognidis Reliquiae, novo ordine disposuit, commentationem criticam et notas adiecit*, 1826.

Κριτική έκδοση του κειμένου, D. Young (ed.), *Theognis*, 1971.

Για σημαντικές μελέτες, cf.

E. Harrison, *Studies in Theognis together with a Text of the Poems*, 1902.

F. Jacoby, *Theognis*, Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, 1931.

A. Peretti, *Teognide nella Tradizione Gnomologica*, 1953].

7) Η γεωπολιτική θέση των Μεγάρων μεταξύ της ιδιαζόντως Δωρικής Κορίνθου και της Ιωνικής-Αττικής Αθήνας, καθώς και τα προβλήματα προς αμφότερες (τον 8ο αιώνα και πριν με Κόρινθο, από τον 6ο π.Χ. αιώνα εντονότερα με Αθήνα) είχαν σαν αποτέλεσμα μια ισχυρή εμμονή των Μεγάρων σε θέματα πολιτισμικής ταυτότητας και Δωρισμού. Μια σειρά Μεγαρέων συγγραφέων περί Μεγαρικών αποτελεί εξαιρετικά χρήσιμη ενότητα για την έρευνα σε αυτό το παραμελημένο πεδίο

[Cf. την εξαιρετική συλλογή διασωθέντων αποσπασμάτων:

L. Piccirilli, *MEΓAPIKA, Testimonianze e Frammenti*, 1975].

8) Η πολύπλευρη σημασία των Μεγάρων, ιδιαίτερα στην πρώιμη και μέση Αρχαϊκή Εποχή δίνει λαβή για μια επικεντρωμένη εις βάθος μελέτη της Μεγαρικής Πλαστικής. [Κατά την ευχή του Δεσπίνη στα “Μεγαρικά” του]. Κούροι, αέτωμα του Μεγαρικού Θησαυρού στην Ολυμπία, Δήμητρα και Κόρη του υστεροκλασσικού και πρωτοελληνιστικού ρυθμού.

9) Και πάλι τα Μέγαρα παρέχουν πλεονεκτικό σημείο αναφοράς για το σπουδαίο πρόβλημα της Δωρικής φάρσας-γελοιασμού-ασεμνολογίας και ορχηστικής ασεμνοποιΐας, μιμητικής σε στυλ *bourlesque*, ειδικώτερα δε για τη σχέση της προς την Αττική κωμωδία. Το πρόβλημα του Σουσαρίωνα.

[G. Kaibel (ed.), *Comicorum Graecorum Fragmenta*, vol. I, Fasc. 1, *Doriensium Comoedia Mimi Flyaces*.

R. Kassel et C. Austin (edd.), *Poetae Comici Graeci*, vol. I. *Comoedia Dorica, Mimi, Flyaces*.

Cf. L. Breitholtz, *Die Dorische Farce im Griechischen Mutterland vor dem 5. Jahrhundert. Hypothese oder Realitat?*]

10) Χαρακτηριστική ήταν η συμβολή των Μεγάρων στη **τεχνική και μηχανική**, ιδιαίτερα στα μείζονα υδραυλικά έργα. (Από την εποχή του Θεαγένη, μνημειακή Κρήνη, μέχρι τον Ευπαλίνο και την υδραγωγική σήραγγα με διάτρηση βουνού και από τα δύο άκρα στη Σάμο).

11) Στον Χρυσούν αιώνα τα Μέγαρα παλινδρομούν, αναλόγως της επικράτησης πολιτικών μερίδων, μεταξύ Σπάρτης και Αθηνών. Είναι χρήσιμη η μελέτη αυτών των ταλαντώσεων, ιδίως ως προς τις επιπτώσεις τους στις τύχες της ίδιας της πόλεως. Εξαιρετικό σημείο αναφοράς για τα πραγματικά διακυβεύματα τόσο των μεγάλων δυνάμεων του διπολικού εκείνου αγώνα, όσο και για τις πολιτικές των ησσόνων, αποτελεί το «**Μεγαρικό Ψήφισμα**» των Αθηναίων, η προφασιζόμενη αφορμή της έκρηξης του Πελοποννησιακού Πολέμου.

12) Από τον Μεγαρέα Ευκλείδη, μαθητή του Σωκράτη, αρχίζει μια σημαντική εξέλιξη της φιλοσοφικής διανόησης κατά την εποχή του ύστερου κλασσικού (μεταξύ της Σοφιστικής και των μεγάλων σχολών της

Ελληνιστικής περιόδου, χρονολογικά μεταξύ του τέλους του Πελοποννησιακού Πολέμου και των χρόνων του Μ. Αλεξάνδρου και των άμεσων διαδόχων του) που επαναφέρει την σκέψη στο βασικό πρόβλημα της φιλοσοφίας, το πρόβλημα του Είναι και του Μη-Είναι, του Όντος και του Μηδενός. Έτσι επικεντρώνεται πάλι η φιλοσοφία στο ζήτημα του Είναι και του Φαίνεσθαι, όπως είχε εστιασθεί από τον Παρμενίδη και την Ελεατική Σχολή στην Μεγάλη Ελλάδα. Είναι πολύ ενδιαφέρον και αποκαλυπτικό να μελετηθεί εκ νέου η Μεγαρική Φιλοσοφία ως έκφραση φιλοσοφικού Δωρισμού, εγγραφόμενη στην προβληματική της Δωρικής κοσμοθεωρίας.

[Το παλαιότερα πραγματοποιηθέν Symposium Megarense αποτελεί βάθρο για την περαιτέρω εμβάθυνση].

Τα παραπάνω αφορούν στο κύριο ζήτημα, τη Μεγαρική ταυτότητα από της κατοίκησης των Δωριέων μέχρι το τέλος της Κλασσικής Εποχής στους χρόνους του Μ. Αλέξανδρου. Μελλοντικά, θα προστεθούν άλλα πεδία έρευνας από τη συνέχεια της Μεγαρικής ιστορίας στον αρχαίο κόσμο και ακόμη στον Βυζαντινό και τον νεώτερο».